

Verlag inhoudelijke discussie werkconferentie True Cost Accounting, True Pricing in food d.d. 10 oktober 2017

Breder welvaartsperspectief nodig

- Een groeiend aantal bedrijven formuleert ambities en verantwoordelijkheden voor zichzelf in termen van maatschappelijke waarden;
- Dit hangt samen met een groeiend besef van de noodzaak van een breder perspectief op welvaart dan alleen financiële cijfers in de vorm van eenzijdige winstdefinities op bedrijfsniveau en BNP op macro economisch niveau;
- Deels ingegeven vanuit risicobeheersing (financieel, imago, ook in de toekomst kunnen beschikken over schaarser wordende hulpbronnen), streven naar marktbehoud en/of ontwikkeling van nieuwe markten. Maar ook intrinsiek gemotiveerd om breder bij te dragen aan bredere maatschappelijke doelstellingen (SDG's, (I)MVO);
- De markt is niet ingericht om publieke/ maatschappelijke belangen mee te wegen. Hoe deze systeemfout in de economie te corrigeren, zodat marktpartijen (en consumenten) mede kunnen sturen op maatschappelijke impact.

Ontwikkeling instrumenten voor sturing

- Er zijn de afgelopen jaren verschillende methodieken ontwikkeld waarmee op verschillende manieren inzicht wordt gegeven in externe effecten; over groot aantal variabelen zijn data ontwikkeld;
- Ook binnen EZ en LNV bestaan verschillende visies en invalshoeken over benodigde systemen;
- Het beeld is dat er voldoende casuïstiek beschikbaar is. Er is nu behoefte aan een *integraal* kader waarin alle deelaspecten (milieu, biodiversiteit, gezondheid, eerlijke beloning, economie e.a.) worden samengebracht en gewogen kunnen worden (afwegingskader);
- Belangrijke stappen in de routekaart zijn:
  - *identificeren en kwalificeren* van impactdomeinen/thema's: kapitalenbenadering van het IRRC , SDG's, internationaal erkende guidelines en Principles).
  - *kwantificeren en waarderen*: veel initiatieven, veelal gericht op één domein/kapitaal. Op gebied van Natuurlijk Kapitaal is (na financiën) het meest onderzocht en ontwikkeld. Opgave: Kennis lacunes in beeld brengen. Uitdaging: complexiteit, consensus in aannames realiseren;
  - *Sturing*: privaats en publiek hanteren verschillende raamwerken en systemen; afwegingskaders op productniveau ontbreken. Uitdaging: praktische toepasbaarheid in de praktijk, juiste niveau (product, bedrijfsniveau) en dimensies (welke informatie hebben bedrijven en consumenten nodig om afgewogen beslissingen te kunnen nemen).

Overige aandachtspunten uit de discussie

Monetariseren

De vraag wel/niet monetariseren (herleiden tot de kapitaal financiën) is niet eenduidig beantwoord. Een belangrijk argument voor monetariseren is dat iedereen de taal van euro's spreekt en begrijpt; tonnen CO2 e.a. zegt de meeste mensen weinig. Hoe moeten ze dit waarderen? Door euro's te hangen aan externe maatschappelijke kosten (en baten) wordt de basis (oorzaak) van prijsverschillen tussen producten duidelijker. Naarmate er een meer eenduidig, objectief systeem beschikbaar komt, is monetariseren beter te verantwoorden. Transparantie over onderliggende aannames is daarbij van groot belang.

Keten- versus gebiedsniveau

De werkconferentie en oriëntatie van de systeemontwikkeling is vooral gericht op stakeholders in de ketens. Impacts worden vooral ondervonden op gebiedsniveau. Daar spelen allerlei afwentelingsmechanismen (trade off's) en afwegingsdilemma's. Naast een ketenbenadering (sturing op beslissingen door actoren in de keten) is ook aandacht nodig voor gebiedsgerichte randvoorwaarden en gebiedsgerichte uitwerking van en sturing op duurzaamheidsindicatoren. Overheden spelen hier een belangrijke rol bij (wet-en regelgeving).

Ondergrens, mededinging en marktdifferentiatie

True Cost Accounting en True Pricing kan een rol spelen in het transparant maken van externe kosten en baten van bedrijven en producten. En zo sturingsinformatie voor bedrijven en consumenten genereren. Bedrijven moeten hierin de drijvende kracht (motor) worden. De overheid is echter verantwoordelijk voor het borgen van de ondergrens (wet-en regelgeving+handhaving). De ondergrens moet periodiek opwaarts bijgesteld kunnen worden als de mogelijkheden (voortschrijdende kennis en inzichten) toenemen. Mededinging moet bedrijven de ruimte bieden om daarin meer gezamenlijk (collectieve initiatieven) te opereren (debacle Kip van Morgen).

Boven de ondergrens kan True Cost Accounting, True Pricing een rol spelen om productdifferentiatie (te onderscheiden waarde proposities, niches in de markt) te stimuleren. En een basis voor een hogere beloning voor de primaire producenten legitimeren.

Het juiste niveau

De ambitie is om stakeholders in de keten te voorzien van een instrument waarmee zij op transparante wijze kunnen sturen op prijzen, externe kosten en baten, waarden en ware winst. De consument heeft behoefte aan informatie op productniveau (prijs, echte prijs en echte waarde); bedrijven aan informatie op bedrijfsniveau (winst, externe kosten, externe baten). Retail speelt een zeer belangrijke rol in het midden van het speelveld. Vanuit retail wordt benadrukt dat de transitie naar meer duurzaam via de consument sec niet zal lukken. En benadrukt dan ook dat de focus van de aanpak op het verduurzamen en gezonder maken van het aanbod moet komen. Retail heeft behoefte aan een systeem op niveau van product categorieën en certificering op bedrijfsniveau.

Vervolgtraject aanpakken via multiple stakeholderbenadering, om te komen tot een systeem en aanpak dat voor alle actoren in de keten ook toepasbaar is. Daarbij achterliggende doelstelling, verduurzaming via meer transparantie over externe kosten en baten, niet uit het oog verliezen!

Verslag workshop 1: Monitariseren van kosten als manier om de economie voor de maatschappij te laten werken.

Inleiding

De workshop startte met een inleiding van Adrian de Groot Ruiz (True Price).

De winkelprijs bestaat vaak uit productiekosten en een marge. Bij de productie en consumptie van goederen worden ook externe kosten gemaakt die niet doorberekend worden. Je kunt hierbij denken aan milieuschade, klimaatschade, biodiversiteitsverlies, watergebruik, te lage lonen, slechte werkomstandigheden, kinderarbeid, gezondheidsproblemen (arbeiders, omwonenden, consumenten).

De VN, het IMF en de paus hebben zich uitgesproken voor eerlijke prijzen. Een eerlijke prijs voor de werknemer, de consument/burger, de handel, de natuur, het milieu. Alle kosten eerlijk over alles en iedereen verdelen.

Als je deze kosten doorberekend en optelt bij de winkelprijs krijg je de echte prijs.

Kun je de externe kosten terugdringen tot 0 zodat de echte prijs gelijk is aan de winkelprijs? Als dit lukt dan zijn duurzame producten voor iedere consument bereikbaar.

De veranderde productiemethode moet niet leiden tot kwaliteitsverlies en leveringonzekerheid.

Een voorbeeld ter illustratie: *Rozenteelt in Kenia*.

In het voorbeeld gaat het over een specifieke roos die alleen via de bloemist verkocht wordt.

Het bedrijf heeft zonnepanelen en er wordt biologische bestrijding toegepast. Geen CO₂-uitstoot en geen effect op gezondheid en omgeving door gewasbeschermingsmiddelen. Er is een pilot om de rozen per boot, geconditioneerd, naar Europa te brengen in plaats van per vliegtuig.

De consument moet wel €0,02 per steel extra betalen, zodat de werknemers beter betaald kunnen worden.

Discussie

De discussie ging over vele zaken:

- Hoe bepaal je de externe kosten?
- Wie heeft welke rol?
- Kunnen wij nog op deze manier blijven leven of moet alles anders in ons leven, een nieuwe economische grondslag?
- Moeten wij niet regionaal geen consumeren met de seizoenen mee?

Deze diversiteit aan vragen geeft aan dat wij nog aan de beginfase van true pricing staan.

In deze workshop gaan wij ervan uit dat de huidige externe kosten per product in kaart worden gebracht.

Een suggestie is dat er een database komt met true price kosten. Dit kunnen bouwstenen zijn die je kunt optellen tot een prijs per product. Er moeten afspraken gemaakt worden over een objectieve manier van vaststellen van de berekenwijze.

Wat is de rol van de consument

- De consument kiest een product op basis van prijs en houdbaarheid.
- Het verhaal van het product is belangrijk (Tony's chokolony)
- Via blockchain de keten transparant maken met een QR-code. Consument kan de keten zien.
- De consument is niet goed bereikbaar.

Wat is de rol van het bedrijfsleven

Consumenten informeren over de manier van produceren. Dit kan via een label, maar een label is een marketinginstrument. Ieder label moet gecertificeerd worden en dit werkt kosten verhogend.

Wat is de rol van de overheid

- De overheid kan een rol spelen bij het bepalen van een objectieve methode van berekenen van de true price. Er moet vertrouwen zijn in deze methoden.
- Overheden kunnen het verbod op lidmaatschap van vakbonden, eerlijke betaling aan werknemers afdwingen met wettelijke maatregelen.
- Overheden kunnen sturen op gebruik gewasbeschermingsmiddelen, meststoffen en CO2-uitstoot (beprijzen).
- Overheden kunnen grond aan bieden aan ondernemers die 'schoon' telen. Provincie NB verkoopt grond voor een lagere prijs aan boeren die 'schoon' gaan telen.
- Op scholen les geven in de manier hoe ons voedsel tot stand komt, zodat toekomstige consumenten weten waar ze voor betalen.

Wat is de rol van het onderzoek

Zij kunnen meer gaan samenwerken. Een goede methode ontwikkelen en dit alles in een 'open source' omgeving.

Wat is de rol van NGO

Bedrijven doen alleen dingen die betaald worden. Via NGO's kan de databank met true price kosten tot stand komen. NGO's zijn wel vaak specifiek met een onderwerp bezig, natuur, milieu, dierenwelzijn, sociale misstanden. True pricing bevat alle onderwerpen.

De laatste vraag is niet beantwoord. Deze vraag luidde:

'Moet je willen monitariseren?'

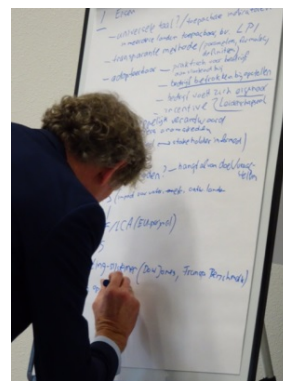

Verslag workshop 2: Prestatie Indicatoren met impact

De workshop werd geleid door Charlotte Linnenbank van QuestionMark.

De ca. 20 aanwezigen luisterden eerst naar 2 boeiende presentaties:

- Jacomijn Pluimers (WNF) over het project "Biodiversiteitsmonitoring" van FrieslandCampina, Rabobank en WNF, dat erop gericht is om een veerkrachtige melkveehouderij te laten samengaan met verbetering van de biodiversiteit, via een beloningsmodel, waarbij de melkprijs verbonden kan worden aan scores van boeren op een set van 7 meetbare impact-indicatoren.
- Koen Boone van WEcR en The Sustainability Consortium (TSC), over hoe TSC de verduurzaming van bedrijven ondersteunt door het implementeren van monitoring van hun impacts door de productieketen heen (LCA, inclusief aanvoer en afzet) en het toepassen van de informatie daaruit in innovaties.

Bij beide presentaties kwamen er vragen uit de groep, o.a. over:

- Aansluiting (of onderscheid) van de initiatieven t.o.v. andere verduurzamingsimpulsen in de omgeving van de bedrijven, zoals het NCP, het GLB, keurmerken als biologisch en Blief, de SDG's GRI, etc.;
- de link met true costing en de doorwerking in kost- of opbrengstprijzen, naar consumenten, in de supply chain, in financieringsfaciliteiten;
- de praktische toepasbaarheid in de administratieve systemen van de bedrijven zelf.

Vervolgens werd plenair doorgesproken aan de hand van een 4-tal vragen:

Aan welke eisen moeten methoden voor meting (en verbetering) van impacts voldoen om toepasbaar te kunnen zijn?

- Er moet een universele terminologie/taal (met bijhorende indicatoren) gehanteerd worden, die in meerdere landen en op meerdere schalen toepasbaar is. Een voorbeeld is de Living Planet Index, die in veel systemen wordt toegepast.
- De methode moet transparant zijn: gebruikte parameters, formules, definities, aannames, herkomst van kengetallen, etc.
- De methode moet wetenschappelijk verantwoord (science-based) zijn, de parameters en formules onomstreden, etc.
- De methode moet adopteerbaar zijn voor bedrijven, dus praktisch uitvoerbaar, maar ook aansluiten bij de vraagstukken en strategieën die bij een bedrijf spelen en stimulerend/onderscheidend zijn bij de keuzen, waar ze voor staan (incentive). Daarvoor is belangrijk dat een bedrijf zich eigenaar voelt van de methode en een leidersrol kan vervullen betrokken bij het vormgeven/implementeren ervan.

Zijn er naast de genoemde nog andere methoden/KPI-stelsels, die vergelijkbare doelen nastreven?

In de discussie kwam naar voren dat dit sterk afhangt van waar de methode voor is bedoeld: aansturing in de keten, rapportage naar stakeholders, legitimeren van een bepaald prijsniveau bij de consument, benchmarking, etc. Kort werden enkele systemen genoemd, die op (enkele van) deze terreinen werken, zoals:

- IRIS (Impact Reporting and Investment Standards)
- GRI
- LCA/PEF
- ETS
- rating-systemen zoals Sustainable Dow-Jones, Transparency Benchmark)

Wat moet de rol van de overheid zijn bij verdere opschaling hiervan?

- Het is van belang dat de overheid vanuit een duidelijk uitgangspunt werkt:
  - als hoeder van het algemene belang: een gezondere/vitale wereld
  - het bevorderen van een level playing field.
- Van daaruit wordt van de overheid een rol verwacht, die bevordert dat:
  - bedrijven rapporteren over externaliteiten (daarvoor dus ook criteria stellen)
  - gezamenlijke afspraken gemaakt kunnen worden om duurzaam werken in een branche te bevorderen (en daarvoor dus ruimte te schappen in mededingingsregels)
  - duurzaamheidscriteria/normen op een hoger niveau komen, wat leidt tot meer innovatie voor duurzaamheid
  - partijen met elkaar verbonden worden, kennis en ervaring uitwisselen, methoden standaardiseren, elkaar versterken
- De overheid moet ook zelf het voorbeeld geven via een assertief duurzaam inkoopbeleid, waarbij de overheid zelfs soms ook als launching customer kan fungeren, maar ook toetsmethoden/criteria kan helpen ontwikkelen.

Wat moet de vervolgstap zijn?

Voor deze vraag was geen tijd meer. Er was wel een algemeen gevoel, dat er al veel bekend is, veel methoden beschikbaar zijn, al heel lang hierover wordt gepraat en gecongresseerd, maar dat het nu tijd is voor daadwerkelijke invoering/opschaling.

Als belangrijk aandachtspunt werd nog naar voren gebracht, dat dit seminar vooral gericht is op bedrijven of ketens. Maar de impacts worden vooral ondervonden op gebiedsniveau. Daar spelen ook allerlei afwentelingsmechanismen (trade-off's) en afwegingsdilemma's en dat is ook het niveau waarop de One Planet benadering zin heeft en kan worden vorm gegeven.

Naast de ketenbenadering is dus meer aandacht nodig voor gebiedsgerichte randvoorwaarden en gebiedsgerichte uitwerking van en sturing op duurzaamheidsindicatoren. Overheden (wet- en regelgeving, b.v. Omgevingswet) spelen hier een belangrijke rol bij.

Verlag workshop 3: Handelingsperspectieven voor spelers in de voedselketen

Waar staan we

De workshop werd gestart met de open vraag “Waar staan we nu met het grip krijgen op externe kosten van het voedselsysteem”. Het algemene beeld/ gevoel onder de deelnemers is dat we nog maar aan het begin staan van transparantie, True Cost Accounting (TCA) en True Price (TP) in Food. Er lijkt heel veel te gebeuren (zie de verkenningen van WEcR en True Price en de vele systemen die de afgelopen jaren zijn ontwikkeld, met name door de private sector (marktpartijen, levensmiddelenindustrie). Maar de vraag wat gebeurt er nu echt, zijn de maatschappelijke effecten van het voedselsysteem echt afgenomen, of hebben we er meer grip op dan tien a twintig jaar gelede n, kan niet overtuigend met “ja” beantwoord worden.

Handelingsperspectieven

Een aantal mensen geeft in een korte pitch aan waar hij/zij staat, wat het belang is van TCA en TP en wat of wie nodig is om de volgende stappen te kunnen zetten.

a. Primaire producent – Jan Huijgen

De productprijzen zijn (voor de meeste producten) niet voldoende om de vaste kosten te dekken, laat staan een reële beloning voor arbeid op te leveren.

Intensiveren is de primaire reactie vanuit het systeem: verhogen productie per hectare, arbeidskracht, dier e.a. Intensiveren en kosten besparen. Tot een zekere hoogte is dit niet verkeerd. Maar daar waar het leidt tot roofofbouw op de planeet (bodem, ecologische grenzen, dierenwelzijn) en/of de mens (onmenselijke arbeidsomstandigheden, volksgezondheid en onderbetaling boeren en arbeiders) is sprake van afwenteling van kosten naar de maatschappij.

Huijgens is mede initiator van het IMVO-Convenant Landbouw en primaire grondstoffen. Ambitie is te komen tot reëlere (eerlijk en duurzaam verantwoorde) prijzen voor grondstoffen.

Ook is hij initiatiefnemer van Boeren en Burgers zijn Solidair beweging. Kernthema's van de beweging:

- Bodem (vruchtbaarheid en bodemleven)
- Bodem en klimaat
- Voedselintegriteit en –autonomie
- Eerlijke prijs voor voedsel

Huijgen pleit voor een Agro&Natuur Pact tussen landbouw en de samenleving: een Boeren&Burgers4Food Movement die zich richt op diepere systeemlagen om de transitie te bewerkstelligen. De voedseltransitie moet zowel op grassroots als op hoogste niveau (kabinet) bewerkstelligt worden.

b. Retail - Roland Waardenburg (Rockgroup)

Over-transparantie is zorgelijk stelt Waardenburg: er wordt teveel detailinformatie op productniveau van de detailhandel gevraagd. Bewustwording van klant en burger gaat in stappen.

Uitdaging is hoe verduurzamen zo gemakkelijk mogelijk maken. Waardenburg ziet nog niet goed hoe TCA en TP daarbij kunnen helpen. Vreest dat het vooral veel kosten met zich mee brengt voor de ondernemer, terwijl aantoonbaar effect in termen van verduurzamen en gezond, uitblijft. Een systeem moet eenvoudig en goedkoop zijn. Geen systemen optuigen voor productniveau, maar om niveau van productcategorieën en certificering op bedrijfsniveau.

c. Rijksoverheid (EZ) – Joke Dorenbos-van den Hil

Streven naar meer transparantie over externe kosten en denken in termen van Brede Welvaart stimuleert verduurzaming, zo stelt Dorenbos.

Zorg en tevens ambitie van de overheid:

- Het ontwikkelen van een goede methodiek
- Objectief en wetenschappelijk onderbouwd

Waarschuwt ervoor om niet één methodiek te vroeg te omarmen: het ontwikkelen van een goede methodiek (objectief, wetenschappelijk onderbouwd, werkbaar voor ondernemers en effectief) vergt tijd. Voortschrijdend inzicht.

Wat kan overheid doen:

- partijen bij elkaar brengen (multiple stake holder benadering)
- investeren in kennisontwikkeling en beschikbaar stellen van kennis
- maatschappelijke discussie over dilemma's bevorderen en faciliteren: bestaan van vooroordelen, de weging van verschillende externe kosten (bijvoorbeeld kinderarbeid vs milieu, of dierenwelzijn vs milieu). Dit zijn zorg-en aandachtspunten die meegenomen moeten worden in de doorontwikkeling van methodieken.

d. Consumenten – Vera Dalm (Milieu Centraal)

Vindt de focus op data, onderzoek en methodieken "eng" in de zin van een te smalle, maar ook maatschappelijk een gevaarlijke benadering. Er zijn een aantal zaken die je als samenleving gewoon niet moet willen. Denk aan kinderarbeid, onherstelbare schade aan ecologische systemen e.a. Sommige zaken kun je niet afwegen. De SDG's zijn de onderwerpen waar het over moet gaan: niet alles is in data en methodieken te framen en verantwoorden. Dat moeten we ook niet willen.

Dalm stelt de vraag naar de defaults in onze maatschappij en systemen: wat beschouwen we als norm, normaal, terwijl het dat niet is. Ter illustratie een voorbeeld m.b.t. slootkantenbeheer door de landbouw: was vroeger normaal (vanzelfsprekend) dat de boeren dit doen. Tegenwoordig is het een "subsidie product", dus niet meer de norm. "De norm zou moeten zijn dat je een probleem hebt als de slootkant niet goed beheert". Zo zijn er veel voorbeelden: kinderarbeid is niet normaal, kan niet de norm zijn voor het level playing field in de sector.

De norm c.q. de lat wordt bepaald door de SDG's.

e. Banken – Els van Diermen (Rabobank, sector Agro&Food, focus op groothandel en retail)

Het belang van de Rabobank is groot: marktleider financiële producten in Agro&Foodwereld.

Het efficiency paradigma heeft geleid tot een enorme productiviteitsstijging en totale productie. Probleem is dat er nu teveel (van hetzelfde) wordt geproduceerd, waardoor de prijzen aanzienlijk zijn gezakt. De (te) lage prijs van voedsel is een probleem van de keten, zo stelt van Diermen.

Differentiatie is de uitdaging: ontwikkelen van een grotere diversiteit aan producten en markten; weg van de bulk (kostprijsstrategie). TCA en TP kunnen behulpzaam zijn in het creëren van te onderscheiden producten (waarden toevoegingen) en markten.

Bewustwording van de consument is heel belangrijk. Met elkaar, ook de overheid, investeren in educatie en informatie.

Discussie

Belangrijke elementen c.q. conclusies uit de discussie (20 deelnemers):

- Er is sprake van een structuur probleem:
  - eten/ voedsel is te goedkoop
  - marktprijzen reflecteren niet de echte prijzen
  - de prijs voor de externaliteiten wordt elders betaald c.q. neergelegd.
- Hoe beprijsen we de schade en hoe brengen we die in het systeem (inclusie):
  - objectieerbare en wetenschappelijk onderbouwde systemen ontwikkelen: kennis, meten, data, objectivering, waardering e.a. is een belangrijk. Maar deze instrumentele route is niet toereikend en kan ook misleidend werken c.q. het werkelijke zicht op de problemen en opgaven belemmeren.
  - de SDG's geven duidelijk aan wat de problemen zijn en wat ons (overheden, bedrijfsleven, wetenschap en NGO's) te doen staat.
- Wat is er (meer) nodig?
  - We moeten nieuwe verhalen ontwikkelen: op het niveau van de consument, maar ook op niveau van de BV Agro&Food Nederland;
  - In ketens en winkels twee prijzen laten zien: de prijs die de afnemer (consument) moet betalen, én de werkelijke prijs/kosten (+ het verhaal). TCA en TP kunnen daar instrumenteel een rol bij spelen.
  - Retail vervult een spilfunctie in het speelveld. Vanuit de retail wordt benadrukt dat de transitie via consument sec niet zal gaan lukken. Focus van de aanpak moet vooral liggen op verduurzamen en gezonder maken van het aanbod. TCA op niveau van productcategorieën en bedrijfscertificering kan die beweging ondersteunen.

Naast ondersteunde rollen van de overheid (partijen bij elkaar brengen, kennis ontwikkeling e.a.) is ook wetgeving nodig die het mogelijk maakt de ondergrens in de markt periodiek aan te

scherpen als de mogelijkheden (ontwikkeling van kennis, technologie, inzichten alternatieve teeltmethoden e.a.) toenemen. Boven de ondergrens productdifferentiatie (onderscheidende waarde proposities, niches) stimuleren. Daar kan TCA en TP een rol in spelen. Differentiatie in accijnzen wordt eveneens genoemd als optie.

Verslag workshop 4: Internationale context

De workshop werd geleid door Tim Verhoef, programmamanager Voedsel van het ministerie van EZ. De workshop start met een presentatie van Michiel Scholten van True Price. Verslag Jasper Dalhuisen van Directie ELVV (ministerie van EZ).

Hoe wordt internationaal over het thema gedacht

In diverse internationale gremia wordt onderzoek uitgevoerd naar concepten c.q. standaards om de impact van bedrijven en overheidsbeleid op kritieke duurzaamheidsthema's in beeld gebracht kunnen worden. Het betreft zowel studies en ambities naar Bredere Welvaartsprincipes, zoals de SDG's (UN), Inclusieve Wealth (UNEP), alsook rapportagesystemen, zoals The Global Reporting Initiative (GRI) en IMV Principles (True Price).

Op gebied van Natuurlijk Kapitaal zijn de meeste studies verricht en initiatieven (organisaties) geïnitieerd. Belangrijke internationale studies/systemen op vlak van Natural kapital zijn: TEEB (UNEP), Natural Capital Protocol (NCC), EU Footprint (EU), The Sustainable Consortium (TSC), World Business Council of Sustainable Development (WBCSD).

Op gebied van sociaal en menselijk kapitaal is nog minder geïnvesteerd. Belangrijke voorbeelden zijn: Social Capital Protocol (WBSSD), Guide Human Capital (UNECE), SROI (SROI Network), DALY (WHO)

De agenda voor verdere ontwikkeling van impactsturing op externe kosten:

- Inkoop: systeem dat beslissingen van inkopers (retail en supermarkten) ondersteund
- Mededinging: beleid moet meer ruimte bieden voor samenwerkingsinitiatieven van agrarisch ondernemers/ primaire producenten
- WTO: borgen van een level playing field in de internationale handelsovereenkomsten
- True pricing verder ontwikkelen

Er wordt op veel plekken door verschillende partijen en samenwerkingsverbanden geëxperimenteerd en geïnvesteerd in de ontwikkeling van indicatoren en betrouwbare (objectieve) data. *Het ontbreekt aan schaal en transparantie.* Blockchain wordt genoemd als belangrijke technologie in het streven naar meer transparantie in de keten.

Aangrijpingspunten voor beleid en actie

- Klimaat (opwarming aarde) en biodiversiteit (verlies soortenrijkdom) zijn de grote thema's: meer inzicht in de maatschappelijke kosten en baten van voedselproductie op deze thema's is nodig.
- OESO-FAO Richtlijn/ guidance for responsible agricultural supply chains
<http://www.oecd.org/daf/inv/investment-policy/rbc-agriculture-supply-chains.htm>
- De haven van Rotterdam is een belangrijke locatie in de internationale grondstofstromen. Welke mogelijkheden biedt dit om meer grip te krijgen op de maatschappelijke kosten van de internationale grondstoffenhandel?
- Ambassadeprogramma's benutten
- Topsectoren: bedrijven, belangen en kansen mobiliseren (?)
- Beleid voor ketenverantwoordelijkheid (IMVO)
- Internationale Conventies: wat verstaan we onder duurzaamheid? Herijken?
- Mededinging op Europees niveau:
  - Handel
  - GLB consultatie

Nagezonden suggesties van deelnemers

Dagvoorzitter, J.P. van Soest, heeft alle deelnemers aan het eind van de dag opgeroepen om eventuele inzichten die na het seminar opkomen per mail naar de organisatie te sturen.

Onderstaand de oogst tot zover:

- **Ronald Waardenburg, RockGroup:**

- True Price zou wel open source moeten zijn. Op dit moment is de methodologie en de specificatie achter rapportages en dashboards niet zichtbaar.
- Er zou moeten worden onderzocht of met het middel True Pricing/True Cost Accounting efficiënter impact bereikt kan worden, dan wel andere impact dan nu het geval is met vigerende (bestaande) middelen en instrumenten.
- We moeten voorkomen dat een eventuele introductie van True Cost Accounting, True Pricing in Food, resulteert in een aanzienlijke kostenstijging voor de keten, zonder aantoonbaar bij te dragen aan versnelling van de verduurzaming.

- **Roel Drost, EY**

EY heeft in samenspraak met een aantal andere partijen, waaronder de Transitie Coalitie, een voorstel voor een Green Deal opgesteld. Het doel van het initiatief zou zijn om versneld te komen tot een gemeenschappelijke visie op TCA (True Cost Accounting) en samen met overheid, bedrijfsleven, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties toe werken naar meer eenduidigheid in methoden en technieken. Bijvoorbeeld door een concrete uitwerking van een systeem voor een concrete voedselketen.

- **Nicole Metz. Platform Knowledge4food**

Nederland is actief in Europese netwerken die de Commissie adviseren bij het Research & Development rond landbouw en voedsel, en heeft eerder mede een Europese bijeenkomst georganiseerd over de rol van consumenten in verduurzaming van voedselsystemen (zie <http://knowledge4food.net/arch-report-consumers-global-food-systems/>). Een vergelijkbare bijeenkomst zou kunnen worden opgezet rond True Price, door zowel het concept te bespreken als praktijkvoorbeelden te delen.

- **Jacomijn Pluimers, WNF**

Rol ambassades in leren van fouten

Hoe zouden we de rol van de ambassades en landbouwattacheés kunnen benutten? Als Nederland exporteren wij onze kennis en producten over de hele wereld, daarbij exporteren we ook onze "fouten": landbouwmethodes en technieken, maar er zijn ook voorbeelden van watertechnologie (dammen, pompen etc), die niet aansluiten bij de ecologische kenmerken en gebiedseigen eigenschappen van de gebieden waar ze worden toegepast.

Wat zouden ambassades kunnen betekenen bij de handelsmissies en begeleiden van Nederlandse bedrijven in het buitenland in het voorkomen van deze fouten?

Gebiedsgerichte benadering

In workshop 4 (meten van natuurlijk kapitaal en nieuwe verdienmodellen) werd het belang van een gebiedsgerichte benadering benadrukt. Vanuit het GLB is dat ook gesignaleerd. Vanuit EZ LNV is de ambitie uitgesproken dat men ervaring op wil doen met gebiedsgerichte aanpak en beloningssystematiek/verdienmodellen. De biodiversiteitsmonitor, ontwikkeld door WNF, Rabobank en Friesland Campina, zal daarvoor ook ingezet worden. De betrokken partijen signaleren dat het belangrijk is om een eenduidig meetinstrument (voor natuurlijk kapitaal) te hebben, zodat belonen vanuit verschillende partijen mogelijk is. Hierin kan overheid samen met ketenpartijen regie oppakken.